

Beyza Şeyhođlu

*Hacettepe Üniversitesi - Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri orduda yabancı uzman ve danışmanlara sıkça yer verdiği bilinmektedir. Bu yabancılar, savaş tekniklerinin yanı sıra Avrupa ordularının ileri seviyede olan eğitim sistemini Osmanlı Devleti'ne kazandırmaya çalışmak üzere istihdam ettirilmişlerdir.[1]

Bahriye ıslahatlarına bakıldığında genelde donanma tahrip olduktan sonra yapılmıştır. Bilindiđi üzere Osmanlı donanması tarihte dört defa yakılmıştır. İlki 1571 İnebahtı'da, ikincisi 1770'de Çeşme'de, üçüncüsü 1827'de Navarin'de, dördüncüsü de 1853'te Sinop'ta gerçekleşmiştir. Donanmayı yeniden tesis etmek zor, meşakkatli ve pahalı bir iştir.

Bahriye alanında yapılacak değişimlerde İngilizlerden destek istendiği için Bahriye mektebindeki danışmanlar İngilizlerden oluşmaktaydı. 1827'den itibaren görölmeye başlanan buharlı gemilerin idarelerinde makinist ve çarkçılar İngilizlerden oluşmaktaydı. Bahriyede sadece İngilizler görevlendirilmekle kalmamakta, aynı zamanda tersanelerde inşa edilen vapurların makineleri de İngiltere'den satın alınmaktaydı.[2] Bu dönemde İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yaklaşması hiç şüphesiz çıkar ilişkileri içindir.

Bahriye alanında yapılan ıslahatlar neticesinde Osmanlı donanması İngiltere ve Fransa'dan sonra Avrupa'nın üçüncü güçlü donanması haline gelmiştir. Rusya ve Yunanistan'ın üstünde bir güç olmasına rağmen donanmadaki personel yokluğu her dönem aleyhte bir unsur olarak devletin karşısına çıkmıştır. Talim ve tedris yeterince oturmamıştır.[3]

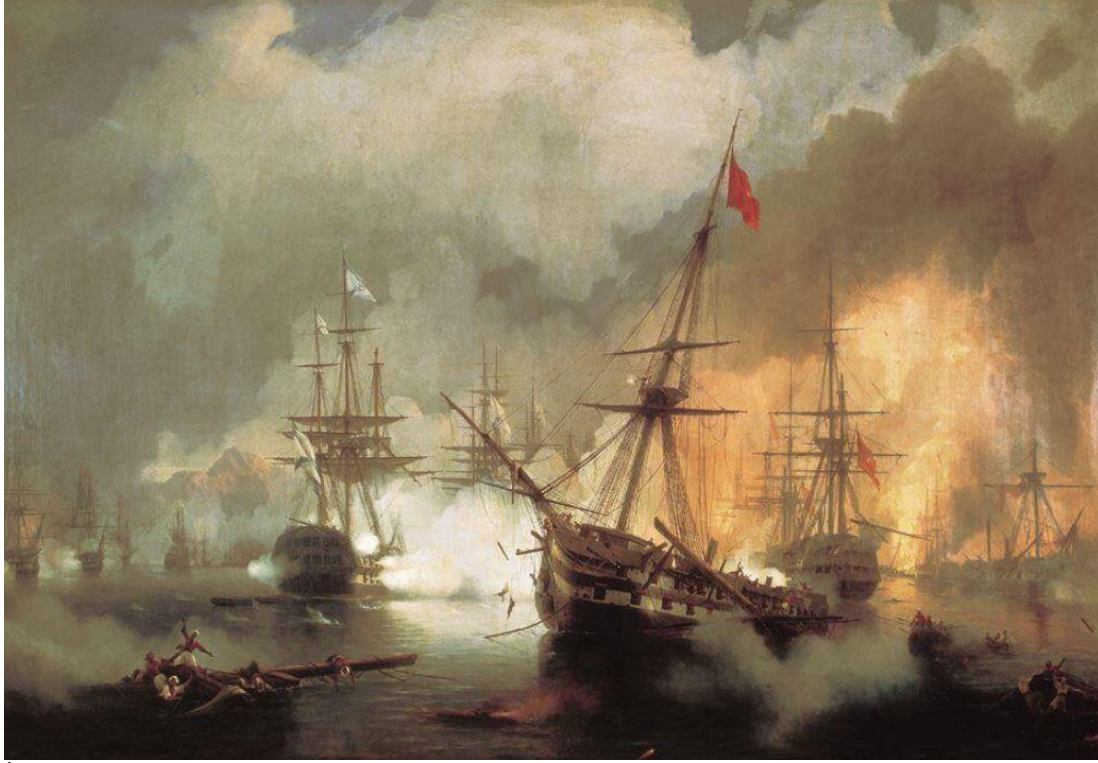
1830-1914 yılları arasında yedi tane İngiliz Amiral bahriyede görev yapmıştır. Bu müşavirler savaşta donanmanın başında bulunmuşlar veyahut Bahriye Mektebi'nde ders vermişlerdir. Aynı zamanda ülkelerine raporlar gönderdikleri bilinmektedir. İlk bölümde İngiltere'nin Osmanlı siyasetinden bahsettikten sonra diğer bölümde bahriyedeki İngiliz nüfuzundan bahsedilmiştir. İngiliz müşavirlerin ele alındığı üçüncü bölümde ise bu müşavirlerden Slade Paşa ve Hobart Paşa ele alınmıştır.

19. Yüzyılda İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne Karşı Tutumu

19. yüzyıla gelindiğinde, Doğu Akdeniz'de büyük bir güç çatışması mevcuttur. Fransızlar, Ruslar ve İngilizler bu bölgede Osmanlı'ya karşı güç gösterisi yapmaktadırlar. İngilizler, Rusların Akdeniz'e inmesini istemediği için, aslında bu dönemde en çok korktukları devletlerden birisi Rusya'dır.

Rusya'nın her daim hedeflerinden birisi sıcak denizlere inmektir. Bu nedenle bulduğu her fırsatta Osmanlı Devleti'ne saldırmak istemiştir. İngiltere ise Osmanlı toprak bütünlüğünü sağlama siyaseti güttüğünden Osmanlı toprak bütünlüğünü sağlamak adına işler yapmıştır. Siyasetinin getirdiği bir sonuç olarak İngiltere, Osmanlı'nın aleyhinde bir iş yapmamaya çalışırken 1821 Rum İsyanı ile işler biraz değişmiştir. İngiltere, Rusya'nın tek başına Yunan meselesinde söz sahibi olmaması için bu dönemde Rusya'ya yakınlaştı. Bunun nedeni de Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini güçlendirmemesini istemesinden

dolayıdır. Beraberinde gelen olaylar silsilesinde 1827 yılında Navarin’de İngiliz ve Rus donanmaları Osmanlı donanmasını yaktı. 1826 yılında Akkerman’da Rusya ile imzalanan ve bir ticaret antlaşması olan Akkerman Antlaşması’nı II. Mahmut tek taraflı iptal etti, özür dilenmesini ve tazminat ödenmesini talep etti. Bu olay sonucunda başta İngiliz olmak üzere ardından Fransız ve Rus elçileri İstanbul’u terk etti. Böylece Bab-ı Ali’nin üç devletle ilişkisi kesilmiş oldu ve diplomatik kriz baş gösterdi. İşlerin bu raddeye gelmesi Fransa ve Rusya için bir sıkıntı yaratmasa da İngiltere ve Avusturya bu durumdan rahatsızlık duymuştur. Osmanlı donanmasının yok edilmesinden sonra Rusya’nın Akdeniz’de kazanacağı üstünlük, İngiltere’nin istemediği bir durumdur. Ancak işlerin bu noktaya gelmesinde İngiltere’nin de etkisi vardır.[4]

İvan Aivazovski’nin Navarin Deniz Savaşı Tablosu

19. yüzyılda denizlerde söz sahibi olan devlet İngiltere’dir. Bunun nedeni İngiltere’nin bir ada devleti olmasından kaynaklıdır. Ada devletleri her zaman denizden gelecek tehlikelere karşı önlem almak zorundadır. İngiltere harp bahriyesinin bu denli gelişmesi ülkesini savunmak için donanmasını güçlendirme yoluna gitmiş olmasından kaynaklıdır. İngiltere için en önemli durum ülke müdafaasıdır.[5]

Genel olarak bu dönemde İngiltere siyaseti, Fransa’yı Mısır’dan çıkarmak için Osmanlı Devleti ile işbirliği yapma yoluna gitmiştir. Ama Navarin’de Rusya ve Fransa ile birlik olup Osmanlı’nın karşısında durmuştur. Kırım Harbi’nde ise Rusya’nın güçlenmesini istemediğinden tekrar Osmanlı Devleti’nin yanında durmuştur. Her ne kadar tüm bu olaylar yaşansa da aslında İngiltere’nin uygulamak istediği siyaset, Osmanlı toprak bütünlüğü olduğu için Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanında Osmanlı Devleti’nin yanında olmuştur. İngiltere, Osmanlı’nın zayıflamasını engelleyemediğinde ortaya üçüncü bir devletin güç merkezi olarak çıkmasından korkuyordu.[6] 19. yüzyılda tüm bu yaptıklarını bu çerçeveden açıklamak doğru olacaktır.

1827 Navarin faciasından sonra donanmanın tesisinde Avrupalı devletlerden yardım talep etmek uygun olmadığı için, Osmanlı Devleti Amerika ile 7 Mayıs 1830'da ilk Türk-Amerikan Dostluk, Ticaret ve Seyr-i Sefain Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın gemi yapımıyla alakalı olan gizli antlaşması Amerika Senatosu'ndan geçememiştir. Ancak daha sonra Henry Eckford tarafından inşa edilen gemiler satın alındı ve bazı Amerikan işçiler tersaneye gelip çalıştılar. Böylelikle Amerika'nın denizcilik ve harp bilgisinden yararlanılmıştır. 1830-1839 yılları arasında Türk-Amerikan ilişkileri neticesinde içte ve dışta tüm engellere rağmen Osmanlı deniz gücünde bir ilerleme görmek mümkündür.[7] Ancak Amerika'yla yapılan bu antlaşma çok uzun süreli olmamıştır, II. Mahmud'un saltanatı bittiğinde, antlaşma da bitmiştir dersek yanlış olmaz.

Donanmadaki İngiliz Nüfuzu

19. yüzyıl boyunca Osmanlı bahriyesinde birtakım ıslahatlar yapılmıştır. Bu ıslahatların bazıları, devletin kendisi, bazıları da yabancı uzmanların tavsiyesi sonucunda uygulamaya konulmuştur. Bu yüzyılda, bahriyede kullanılan elemanlar deniz siyasetinin getirdiği bir sonuç olarak İngilizlerden oluşmuştur. Osmanlıların, buharlı gemilerle tanışma serüveni 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren olduğu için[8], gerek siyasi durum, gerekse İngilizlerin deniz alanında ileri seviyede olmaları hasebiyle İngiliz deniz gücünden her yönüyle yararlanma yoluna gidilmiştir.[9]

Aslında İngilizler, Osmanlı kara ordusu üzerinde yenileşme yapamadıkları için Osmanlı donanmasını güçlendirme projesini hayata geçirmeyi düşündüler. İngiliz dışişleri bakanı Lord Palmerstorn'un donanma üzerine yoğunlaşmasında Lord Ponsonby'nin yansıra Osmanlı'yı iyi tanıyan kişilerin verdiği bilgiler de etkili olmuştur. Bu dönemde İngiltere, bazı personelleri rapor hazırlasın diye Osmanlı Devleti'ne göndermiştir. Genel olarak bu tespitlere göre Türkler, Ruslardan nefret ediyordu, kendilerini Ruslardan koruyacak bir devlet arıyorlardı ve bu sebeple İngilizlere yakın duruyorlardı.[10]

Osmanlı bahriyesinde İngilizlerin yoğunlaşması Tanzimatla beraber başlanmıştır. İngiltere, Osmanlı üzerindeki etkisini devam ettirmek için 1867 yılında Londra'ya gelen padişahın ilgisini çekmek istiyordu. Resmi törenlerin ardından devlet adamları ve gemi inşa firmaları ile görüşen padişah, onun şerefine Portsmouth'ta İngiliz donanması tarafından düzenlenen muhteşem resmi geçidi izledikten sonra mest oldu. Böylelikle İngiltere'den bir dizi yeni savaş gemisi ve yeni borçlar alındı. Gemileri almakla da iş bitmiyordu, kullanabilmek ve özellikle makineleri işletebilmek için Osmanlı çarkçısı mevcut olmadığından, İngilizlerden yardım istemek mecburiyetinde kalındı. Bütün savaş gemileri ve ticaret gemilerinin inşası, teçhiz ve tamirâtı İngiliz tezgâhlarında yapılıyordu.[11]

Kaç çarkçının İngiltere'de eğitim gördüğü bilinmiyor ancak 1836-1856 yılları arasında 42 tane Osmanlı genci olan Bahriye Mektebi öğrencileri İngiltere'de kalmıştır. 5 yıl boyunca eğitim görmesi için gönderilen Salih Paşa, buhar makinesine dair ne varsa öğrenip Osmanlı Vapur Kumpanyası'na müdür yapılmıştır.[12]

İngiliz eğitimci ve öğretmen getirtmek, Bahriye Mektebi öğrencilerini daha iyi yetiştirmek için yapılan bir şeydi. Bu eğitimcilerin aldıkları maaşlar, Osmanlı personelinin maaşlarından yüksek olduğu gibi aynı zamanda kendi ülkelerindeki aynı mevkiye sahip oldukları personellerden de daha yüksekti. 1878 yılında tersanede ve Osmanlı gemilerinde toplam 250 İngiliz çalışıyordu. Bu sayı, Rusya ile savaşa girmeden önce çok daha yüksekti.[13]

Tanzimat Devri süresince ve Sultan Abdülaziz'in saltanatı boyunca Osmanlı donanması, İngiltere ve Osmanlı Devleti'nde yetişen Osmanlı gençlerinin yeteneklerinden yararlanmıştır

ancak donanma; eğitimci, mühendis, teknisyen ve asker nezdinde İngilizlerin hizmetline bağımlı kalmıştır. Gelen uzmanlar, İngiliz sanayi için aracılık yapmışlar ve Osmanlı idarecilerini taraflarına çekmek için “komisyon” dağıtmışlardır. İngilizler daha çok eğitimle meşgul olmuşlardır. Henry Woods’un İngiliz subayına yazdığı mektupta “(Padişah) Türk donanmasındaki büyük zafiyetin, mesleki eğitim ve bilgileri diğer askeri kurumlardaki meslektaşlarına nazaran çok daha aşağıda olan erat ile zabitanadan ileri geldiğinde inanmaktadır.”

Eğer hal böyleyse, İngiliz ve Osmanlı subayları ne kadar parlak olursa olsun, vasat bir personelle karşılaştıklarında donanma gibi bir kurumu iyi derecede idare edememekteydiler. Böyle bir durumun savaş halinde meydana gelmesi elbet korkunçtur.[14]

Özellikle ilk buharlı geminin satın alınması, zırhlı gemilere İngiliz makine ve kazanlarının takılması Britanya’nın Osmanlı üzerindeki etkisini anlamak bakımından önemlidir. İki ülkede karşılıklı olarak birbirlerine personeller göndermiştir. 1830-1914 yılları arasında yedi İngiliz amiral Osmanlı bahriyesinde çalışmıştır. Bunlardan bazıları, Sir Walker, Slade Paşa, Hobart Paşa ve Henry Felix Woods’tur. Tanzimatla başlayan donanmadaki İngiliz etkileri, II. Abdülhamid devrinde yerini Alman etkisine bırakmıştır. Ancak II. Meşrutiyet döneminde donanmada tekrar İngiliz etkilerini görmeye devam etmekteyiz.[15]

Osmanlı Bahriyesindeki İngiliz Müşavirler

Sir Adolphus Slade (Müşavir Paşa)

Slade, 1804 yılında Somerset Baronu General Sir John Slade’in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1815 yılında, henüz 11 yaşında iken Royal Naval College’e girer ve buradan üstün başarı ile mezun olur. Navarin deniz muharebesinde bulunur ve bundan bir ay sonra deniz yüzbaşı rütbesine yükselir. Slade Paşa’nın Osmanlı donanması ve Türklerle tanışması 1829 Türk Rus Harbi sırasında olur. Bu dönemde Yunanistan ve Karadeniz gezisi ile ilgili bir kitap yayımlar.[16] Ancak daha sonra İngiltere’ye döner. [17] Osmanlı Devleti’nde göreve başlayışı 1850’lerde olmuştur. Osmanlı bahriyesine 16 sene hizmette bulunmuştur.[18] Göreve başladığı dönemde Kaptan-ı Derya, Damat Mehmet Ali Paşa’dır. Sir Slade, Kaptan-ı Derya’nın emri altında deniz askerlerinin eğitiminden sorumlu olarak Mirliva Paşa (Tuğamiral) rütbesiyle Müşavir Paşa olarak adlandırılmıştır. Slade’in Osmanlı donanmasında hizmet verdiği süre boyunca İstanbul ve Londra’daki İngiliz makamlarına istihbarat raporları sunduğu bilinmektedir.

Müşavir Paşa, bahriyeye asıl damgasını Kırım Harbi’nde vurmuştur. Bu savaşa İngiltere, Fransa ve Sardunya Krallığı, Osmanlı tarafında katılmıştır. Tuğamiral Slade’de bu savaşa kendi komutasındaki 72 toplu sancak gemisi HMS Harbinger ile katılmış ve aynı zamanda Osmanlı donanmasına da komuta etmiştir. Bu savaş kapsamında, Tuğamiral Slade ile ilgili önemli nokta, Slade’in bu savaştaki gözlemleri üzerine yazdığı ve Kırım Savaşı ile ilgili *Turkey and the Crimean War: A Narrative of Historical Events* başlıklı eseridir. Kitabın iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, Slade’in buradaki görüş, tespit ve eleştirilerinde hem Osmanlı hem de İngiliz tarafına karşı tamamen objektif, tarafsız ve korkusuz olmasıdır. İkinci özelliği ise, Slade’in kitabı savaştan çok sonra 1867 yılında yani 1866’da emekli olduktan sonra yazmış olmasıdır. Burada akla gelen ilk sebep, Slade’in 1867’de yazarken kendine çok daha geniş bir hareket alanı yaratmayı ve böylece daha bağımsız ve tarafsız davranabilmeyi amaçlamış olabileceğidir. Tuğamiral Slade’in Osmanlı üniformalı tek resmi ise, Türk kaynaklarında yalnızca Şehsüvaroğlu’nun bazı yazılarında mevcuttur. Yabancı kaynaklarda ise, 1854 yılında bir İngiliz gazetesinde Slade hakkında

çıkan bir haberde, hem Slade'in Osmanlı deniz üniforması içerisinde bir resmi hem de onu hayli övücü ifadeler mevcuttur.[19]

Sir Adolphus Slade

Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi anıları da oldukça ilginçtir. Paşa, donanmada subayların alaylı ve mektepli olarak bölünmüş olduğunu bizlere aktarır. Her iki tarafın başında amiral vardır, eğitilmiş olanlar pratik bilgiyi küçümsemektedir. Mektepli olmayanlar ise eğitimin denizciyi bozduğu kanaatini savunmaktadırlar.[20]

Paşa'nın gözlemlerine göre donanmadaki erlerin yarısı memleketinden yeni gelmiş acemilerden oluşmaktaydı. Denizlerde talim yapılmamasına rağmen, Kaptan Paşa gemiler demir üzerindeyken de arma ve yelken tamiri yapılmamasını emretmişti. Kışın donanmayı Karadeniz'e çıkarma mevzusu gelse, korkuyorlardı. Paşa'nın deyimine göre erler, Allah'ın keremiyle yetişsin diye bekleniyordu. Erler, Allah'ın rızasını kazanmak için beş vakit namaz kılıyorlar, imamları tarafından güvertede her akşam Sure-i Feth-i Şerif okunuyordu.[21]

Ruslarla savaşa girme durumu kesinleşmişken bile Osmanlılar, savaş için ilk adımı atmamak için donanmaya talim yaptırmamışlardır. Paşa çok defa bu önerisini yetkili mercilere iletse de bir sonuç alınamamıştır.

Sinop baskınında donanmanın yakılışına şahit olmuştur, Emrinde bulunan gemiyle berabere İstanbul'a dönüp faciadan kurtulmuştur. 13 Kasım 1877'de Londra'da vefat etmiştir.

Augustus Charles Hobart Hampden (Hobart Paşa)

Asıl ismi Augustus Charles Hobart Hampden olan Hobart Paşa, 1802 yılında Leicestershir’de doğmuştur. Soylu bir aileye mensup olan Hobart Paşa, Buckinghamshir’in altıncı kontu Augustus Edward Hobart’ın dördüncü çocuğu üçüncü oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Henüz 13 yaşındayken İngiliz bahriyesine girmiştir. HMS Rose gemisinde denizcilik eğitimi aldıktan sonra 1842 senesinde deniz kolejindeki sınavları geçerek subay olmuştur.[22]

Önce Excellent gemisine verilen Hobart Paşa, ardından Dolphin gemisine atanır. Bu gemilere Güney Amerika’daki köle ticaretine engel olmak üzere görevlendirilir. Ardından Kraliçe Victoria’ya ait olan Victoria and Albert Yatı’na atanır. Prens Albert ile çok iyi anlaşır ve güzel anıları vardır.[23]

1847 yılında Bulldog gemisiyle Kırım Harbi’ne Baltık Cephesi’nden katılır. Savaş zamanında küçük gemilerde komutan olarak görev yapar. 1855’te Amiral Dundas’ın sancak gemisi olan Duke of Wellington’a atanır. Sveaborg’a yapılan bombardımanda havan topu gemilerine komuta eder. Ardından yarbay rütbesine yükselir. 1861’de HMS Foxhound gemisine atanır ve 1863’te albay olur. İngiliz bahriyesindeki kurallara göre devletler savaşta olmadıkları dönemde albay rütbesinde olanlar, dört sene müddetle hizmette kullanılamaz. Yarım maaşla açıkta kalır, eğer isterlerse başka bir iş yapabilirlerdi. Hobart Paşa, boş durmayı sevmediği için Amerikan İç Savaşı zamanında Güneylilerle anlaşarak abluka yardımı. Wilmington ve Charlestone limanlarına yardım malzemesi çıkardı.[24] 1867’de Osmanlı bahriyesine girdi.

Hobart Paşa

Hobart Paşa'nın ağabeyi, Lord Hobart Osmanlı Bankası'nın genel müdürlüğünde çalışmaktaydı. Hobart Paşa, tam da bu dönemler Yunanistan gezisindeydi, abisi, kardeşinin Girit İsyanında Yunanlılara yardım edip, kendi onurunun zedeleneceğinden korktuğu için onu Hariciye Nazırı Fuad Paşa ile tanıştırdı. Fuad Paşa ona Girit mevzusunu anlattı. Ardından Hobart Paşa'nın abluka bilgisi çok iyi olduğundan Osmanlı bahriyesine girmeyi kabul etti ve Yunanistan'a karşı abluka yardımı. Ancak Hobart Paşa, Osmanlı bahriyesine İngiliz kamuoyundan gizli olarak girmiştir. Bahriyeye giriş şartları da İngiltere rütbe ve memuriyeti devam edecek, Britanya vatandaşı kalacak şeklinde olup beş yıllık bir antlaşma sağlanmıştır. Bu dönem tam da İngiltere ile Osmanlı'nın yakınlaştığı, İngiltere'nin Osmanlı bahriyesi üzerinde egemen olmak istediği zamanlardır. 1867 Abdülaziz'in İngiltere'yi ziyaret edip donanmaya mest oluşu bu dönemde gerçekleşmiştir. Hobart'ın bahriyeye girişi öğrenildiğinde İngiltere'de büyük tepki meydana gelir, İngilizlerin Hobart yerine başka bir isim düşündükleri bilinmektedir. Bu nedenle, İngiliz kamuoyunda Hobart Paşa'ya karşı çok ciddi tepki gösterilir ve Paşa'nın geri dönmesi emri verilir. Ancak Hobart bunu kabul etmez ve bahriyedeki görevine devam eder. Bu sebeple İngilizler onu vatan haini olarak adlandırır.[25]

Hobart Paşa, Osmanlı bahriyesine katılışından bir ay sonra mirlivalık rütbesine yükseltilmiştir. Beş senelik antlaşması bitince on sene daha uzattırılmıştır. Ömrü yettiğince padişahın huzurunda çalışmak istediğini söylemiştir.[26]

93 Harbi'nde çok güzel işler çıkartmıştır. Rusya ile olan bu savaşta İngilizler tarafsız olduklarını açıklayınca Hobart Paşa'ya geri dön çağrısı yapmışlardır. Ancak Hobart Paşa, böyle bir durumda Osmanlı'yı yalnız bırakamayacağını söyleyerek İngiltere tarafından rütbesinin alınmasını istemiş ve böylelikle İngiliz Bahriye Defteri'nden adı silinmiştir.[27]

Hobart Paşa, 77-78 Rus Harbi'nde Sohumkale'nin boşaltılması emrini takiben limanlara çok sayıda kadın ve çocuk taşımıştır.

Savaş sırasında Osmanlı donanması filosu beş ya da altı zırhlı gemiden ibaretti ve Rusların onlara taarruz edecek gemileri yoktu, Ruslar çok sayıda torpidobota[28] sahipti.[29] Ayrıca, burada Rus torpidobotlarına karşı üstün başarıları bulunmaktadır.

1881 senesinde Hobart Paşa'ya askeri rütbelerin en büyüğü olan müşirlik rütbesi verildi. Hobart Paşa, bahriyede istihdam edilen yabancılar arasında bu rütbeyi alan tek kişidir

Anılarından öğrendiğimiz kadarıyla Hobart Paşa, avcılıkla da ilgilenmektedir. Her fırsatta Türklere olan sevgisini belli etmektedir. Bahriyeden ayrılışı hastalığı nedeniyle olmuştur. Paşa, hastalığı nedeniyle istifa ettikten sonra 1886'da Milano'da vefat etmiştir. Türk topraklarında gömülmek vasiyeti olduğu için II. Abdülhamid Necid Vapur'unu İtalya'ya göndermiş ve Haydarpaşa İngiliz mezarlığına gömülmüştür.

Sonuç

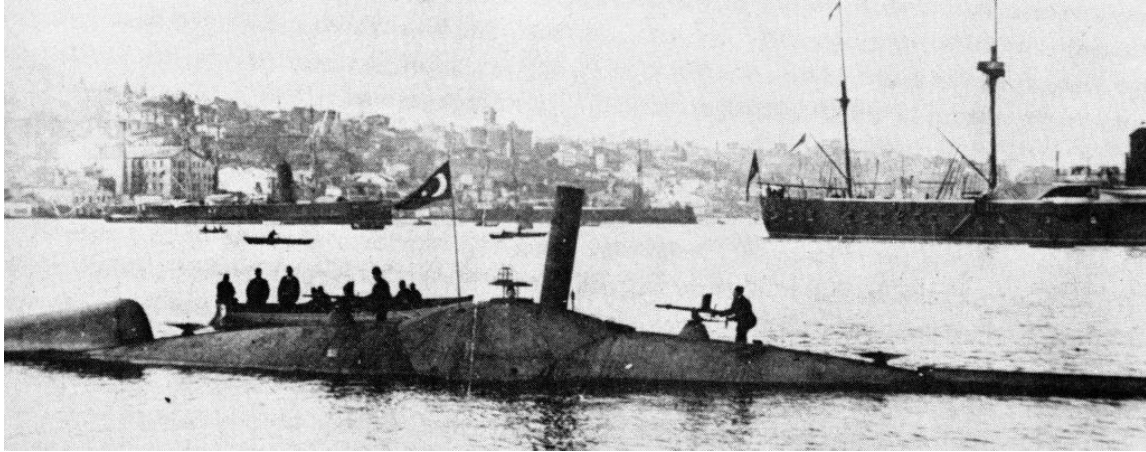
Tanzimat ile beraber devlet kademelerinde görülen ıslahatlar, bahriye alanında da görülmüştür. 19. yüzyıla gelindiğinde gerek İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı olan siyaseti gerekse Osmanlı Devleti'nin Rusya tehlikesine karşı İngiltere'ye yakınlaşması sonucu her iki devletin arasındaki ilişkiler artmıştır.

Bahriyedeki ıslahatlar genelde donanma tahrip edildiğinde yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin teknolojisini yeni harp sistemine yabancı olduğu için İngilizlerden yardım istenmiştir.

İngilizler, Osmanlı bahriyesinde görev aldıkları gibi Osmanlı gençleri de İngiltere’de eğitim görmüşlerdir. Karşılıklı etkileşimler neticesinde Osmanlı bahriyesinde değişimler görülmüştür.

Ancak bu dönemdeki problem, yabancı müşavirler kendi devletlerinin sözünden çıkamamış olmasıdır. Devletleri tarafından çağırıldıkları zaman Türkler işi öğrenmeden geri gidiyorlardı.

İngilizlerin bahriyeye katkılarında en önemli buluş buharlı gemilerdir dersek yanlış olmaz. Buharlı gemilerle beraber gemilerin kontrolü ele alınmıştır. Yelkenli gemilerde hava şartları çok önemliken buharlı gemilerle beraber yaşanacak olumsuzluklar en aza indirgenmeye çalışılmıştır.

İngilizlere İnşa Ettirilen Sultan Abdülhamid Denizlatısı

Dipnot

[1] Besim Özcan, “XIX. Asrın Ortalarına Kadar Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Uzmanların Görevlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, S. 24, Erzurum 1997, s. 39.

[2] Özcan, a.g.m. s. 47.

[3] Ali İhsan Gencer, “Osmanlı Türklerinde Denizcilik”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999, s. 583.

[4] Ahmet Dönmez, *Osmanlı-İngiliz İlişkileri: Diplomasi ve Reform (1833-1848)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2013, s. 33-34.

[5] Fatih Erbaş, “19. Yüzyıl Doğu Akdeniz Donanma Mücadelesinde Öne Çıkan Devletler ve Faktörler”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.8, Güz 2016, s. 136.

[6] Fatih Erbaş, a.g.m., s. 143.

[7] Özcan, a.g.m., s. 46-47.

[8] İlk buharlı gemi 1828 yılında İngiltere’den satın alınıp ismi “Sürat” konmuştur. Buharlı gemilerin ilk kullanımı askeri yönde olmuştur, donanma için satın alınmıştır. Ancak daha sonra deniz ticareti, postacılık gibi hizmetlerde de kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bkz; İlhan Ekici, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Deniz Ticaretinde Değişim ve Tepkiler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, s. 45-46.

[9] Levent Düzcü, “Osmanlı Bahriye Teşkilatında Reform Çabaları (1876-1922)”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 3, S. 5, Kış 2009, s. 2.

- [10] Dönmez, *a.g.e.*, s. 217.
- [11] Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572- 1923)*, çev: Ahmet Maden-Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Ağustos 2018, s. 349-350.
- [12] Panzac, *a.g.e.*, s. 350.
- [13] Panzac, *a.g.e.*, s. 351.
- [14] Panzac, *a.g.e.*, s. 353.
- [15]Dönmez, *a.g.e.*, s. 217.
- [16] Adolphus Slade, *Records of Travels in Turkey, Greece, &C., And of a Cruise in The Black Sea, with the Capitan Pasha, in The Years 1829, 1830, and 1831*, Saunders and Otley, 1833.
- [17] Selman Soydemir, *Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 33-34.
- [18]Sir Adolphus Slade, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, çev. haz:Candan Badem, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nisan 2012, s. ix.
- [19] Gökhan Ak, "Osmanlı-Türk Denizcilik Tarihi'nde Reform Çabaları ve 'Müşavir Paşa' Adolphus Slade'", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 49, S. 4, Aralık 2016, s. 129.
- [20] Slade, *a.g.e.*, s. 142.
- [21]Slade, *a.g.e.* s. 108.
- [22] Soydemir, *a.g.e.*, s. 68.
- [23] Charles Hobart Hampden, *Hobart Paşa'nın Anıları*, haz. Kansu Şarman, çev. Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Şubat 2015, İstanbul, s. 52.
- [24] Soydemir, *a.g.e.*, s. 67-68.
- [25] Soydemir, *a.g.e.*, s. 70-71.
- [26] Soydemir, *a.g.e.* s. 81.
- [27] Soydemir, *a.g.e.*, s. 83.
- [28] 1860'ların sonunda İngiliz mühendis Robert Whitehead tarafından torpido silahı keşfedildi. Torpidolarla beraber ilk kez büyük zırhlıların ve muharip filolara sahip donanmaların üstünlüğü sorgulanmaya başlandı. Torpidoyu atabilecek, buhar gücüyle çalışan, ufak tonajlı hızlı gemilerin yelkenli çağındaki daha küçük savaş gemilerinin hiç sahip olmadığı bir muharebe gemisini batırabileceği dana önce görülmemişti. Torpidobotlar, deniz stratejisinde yeni doktrinler doğurmuştur. Bkz; Evren Mercan, "II. Abdülhamit Devri Deniz Stratejileri, *Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Sempozyumu 26-29 Eylül 2013 İstanbul*, TTK, s. 99-100. Ayrıca bkz; Evren Mercan, "Denizlerde Bir Davud Câlût Hikâyesi: Torpidobotlar", *C4 Defence Dergisi*, S. 27, s. 105-112.
- [29] Hampden, *a.g.e.*, s.156.

Kaynakça

- AK, Gökhan, "Osmanlı-Türk Denizcilik Tarihi'nde Reform Çabaları ve 'Müşavir Paşa' Adolphus Slade'", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 49, S. 4, Aralık 2016, ss. 117-140.
- DÖNMEZ, Ahmet, *Osmanlı-İngiliz İlişkileri: Diplomasi ve Reform (1833-1848)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2013.
- DÜZCÜ, Levent, "Osmanlı Bahriye Teşkilatında Reform Çabaları (1876-1922)", *Gazi Akademik Bakış*, C. 3, S. 5, Kış 2009, ss. 1-20.
- EKİNCİ, İlhan, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Deniz Ticaretinde Değişim ve Tepkiler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, ss. 35-76.
- ERBAŞ, Fatih, "19. Yüzyıl Doğu Akdeniz Donanma Mücadelesinde Öne Çıkan Devletler ve Faktörler", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.8, Güz 2016, ss.

133-158.

GENCER, Ali İhsan, “Osmanlı Türklerinde Denizcilik”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999, ss.569-590.

HAMPDEN, Charles Hobart, *Hobart Paşa'nın Anıları*, haz. Kansu Şarman, çev. Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Şubat 2015.

MERCAN, EVREN, “Denizlerde Bir Davud Câlût Hikâyesi: Torpidobotlar”, *C4 Defence Dergisi*, S. 27, ss. 105-112.

MERCAN, Evren, “II. Abdülhamit Devri Deniz Stratejileri, Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Sempozyumu 26-29 Eylül 2013 İstanbul, TTK, ss. 97-125.

ÖZCAN, Besim, “XIX. Asrın Ortalarına Kadar Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Uzmanların Görevlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, S. 24, Erzurum 1997, ss. 39-49.

PANZAC, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572- 1923)*, çev: Ahmet Maden-Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Ağustos 2018.

SLADE Adolphus, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, çev. haz:Candan Badem, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nisan 2012.

SLADE, Adolphus, *Records of Travels in Turkey, Greece, &C., And of a Cruise in The Black Sea, with the Capitan Pasha, in The Years 1829, 1830, and 1831*, Saunders and Otley, 1833.

SOYDEMİR, Selman, *Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.